

## PLATON SI ARISTOTEL

Platon si Aristotel au fost ganditori greci care au lasat mostenire generatiilor succesive un mod de interpretare a lumii care a pus practic bazele filosofiei.

Platon s-a nascut cetatean liber al Atenei in 427-27 i.Hr. El a apartinut unei familii bogate al carei arbore genealogic poate fi urmarit pana la ultimul rege al Atenei. Traditia sugereaza ca numele sau adevarat era Aristocles si ca Platon era o porecla capatata fie datorita largimii umerilor, fie datorita stilului sau. Educatia sa includea cititul si scrisul, muzica, pictura si poezia si, ca necesitate a cetatenilor liberi, gimnastica - de fapt un antrenament cu arme, in vederea apararii orasului.

Chiar daca grecii ii numeau pe toti non-grecii "barbari", acesta nu era neaparat un apelativ rasist deoarece ei cunosteau si respectau civilizatiile din Egipt si Persia; alfabetul lor - stramosul tuturor scrierilor noastre occidentale - provenea din Orientul Mijlociu la fel ca abilitatile in prelucrarea metalelor si constructia navelor. Grecii ii numeau barbari pe egipteni si pe persi deoarece limbile lor sunau ciudat in urechile grecilor care aveau impresia ca aud un zgomot (bar bar). Limba era fundamentul culturii grecesti. Evreii au creat poeziile de dragoste si poeziile cu tenta religioasa, in vreme ce, cu exceptia romanului, grecii au creat toate celelalte forme ale literaturii: epica, comedia si tragedia, dar si istoria, economia si filosofia.

### Piese si politica

Cat de atasati erau grecii de limba si de formele literare pe care le creasera poate fi observat in rezultatul expeditiei dezastruoase condusa de Platon din Atena spre colonia Siracuza din Sicilia, in 367 i.Hr. Scopul era de a concretiza ideile lui Platon referitoare la o guvernare dreapta, dar incercarea a dus la un razboi civil. Atenienilor luati prizonieri li s-a oferit o sansa neobisnuita de a-si salva vietile. Populatia din Siracuza a dorit sa puna in scena piesele care fusesera prezentate recent la festivalul din Atena inasa nu dispunea de texte: viata oricarui soldat capturat urma sa fie salvata daca acesta era capabil sa adauge chiar si un singur rand pentru reconstructia acestora!

Implicarea lui Platon in politica parea inevitabila. Bineinteles ca el era un filosof, inasa se simtea mult mai profund un membru al statului-cetate, polis, termenul grecesc de unde provin cuvintele politica si politic.

Ce era un stat-cetate? Desi adesea condus de regi ereditari sau de conducatori auto-proclamati sau de alte orase straine, polis-ul era o comunitate locuita de cetateni liberi care isi aveau propriile indeletniciri si se ingrijeau de propria lor aparare. In mod ideal acestea nu erau mari - Aristotel sugera ca un stat-cetate ar trebui sa poata fi acoperit de sunetul unei trambite — pentru a permite tuturor cetatenilor, care erau si razboinici, judecatori in caz de crima, publicul pieselor reprezentate, arbitrii politicii externe, sa se adune in cazuri de rascruce si sa-si indeplineasca principala lor misiune - apararea propriei libertati.

Pe la vârsta de 20 de ani Platon l-a cunoscut pe Socrate, a cărui personalitate și ale cărui opinii au devenit centrul interesului său, și care a devenit personajul principal al dialogurilor, ce urma să le scrie. Dacă Platon este primul dintre filosofi, ce au fost atunci Socrate și predecesorii săi? Raspunsul este că ei erau cunoscuți ca "intelepți" iar activitatea lor nu era meditația ci dezbaterile verbale aspre despre destin și dreptate, natura și zei, putere și lege.

Platon însuși considera că dialogul era superior dezbaterilor scrise și este foarte probabil că el să-și fi compus dialogurile pentru a face reclama scolii pe care o înființase. Filosofia este în acest sens o activitate "de ordin secundar", ceva mai puțin decât discuția antagonică sau chiar agresivă dintre doi oameni, fiecare încercând să demonstreze că celălalt greșeste, îl contrazice sau nu știe nimic. Se poate spune despre Platon că el a inventat această filosofie "de ordin secundar".

### Formele eterne

Ce a preluat Platon de la Socrate? Se crede că, în principal, teoria sa asupra ideilor sau formelor. Adesea Socrate își făcea cunoscuta părerea și castiga dezbaterile arătând că oponentul său se refera la și se bazează pe o idee generală ce nu poate fi definită. De exemplu, în Grecia și în Egeea, unde existau numeroase state-cetăți existau și numeroase coduri de lege și numeroase forme de comportament politic. Ce erau atunci Legea și Justitia? Erau oare unul și același lucru? Și cum puteai oare judeca dacă nu aveai un reper de comparație, care să nu fie un anumit sistem de legislație sau de justifiere, nici chiar un rezumat al tuturor acestora, ci ceva mai presus de toate acestea, o idee abstractă despre justiție, care să se afle deasupra tuturor intruchipărilor sale corupte. Platon a rezumat toate acestea mult mai clar atunci când s-a referit la formele geometrice și la cele matematice. Ce este un triunghi? O figură geometrică cu trei laturi, cu unghiurile totalizând o sumă de  $180^\circ$ . Dacă desenezi însă unul, acesta va avea defectele sale - nu va fi perfect, iar definiția cere un triunghi perfect, unul ce a existat dintotdeauna, nu poate fi desfăcut, nu se schimbă, nu are un sfârșit. Asemenea concepte ideale, care pot părea abstracte sau ireale, reprezintă, după Platon, unica realitate deoarece ele rămân tot, în vreme ce toate derivatele lor sunt supuse uzurii. Ideile rămân într-un tărâm particular și chiar dacă Platon le numește uneori "mituri", ele sunt prezentate ca "realități", chiar în absența unei explicații rationale.

Ce a învățat Platon din politica vremurilor sale? La fel ca cei mai mulți din noi, cei din ziua de azi, speranța și disperarea. În copilărie, discursurile ilogice ale politicianilor ambițioși au antrenat Atena în războiul dezastruos peloponezian împotriva Spartei. Când, ca rezultat, democrația s-a prăbușit, Platon a sperat că cei treizeci de tirani, grupul oligarhic, conducător, bogat și puternic care a preluat puterea va face ordine - în parte pentru că doi dintre ei nu erau rude apropiate. Domnia lor de teroare l-a deziluzionat însă. Noul cod al legilor din 399 î. Hr. i-a redat speranța, însă Socrate, profesorul lui, a fost judecat și condamnat la moarte pe baza acestui cod. După aceea, după cum a declarat el însuși, "a devenit disperat și a fost forțat să recunoască că lucrurile nu vor merge mai bine în politica decât dacă filosofii vor deveni conducătorii conducătorilor".

### Academia-Grădina

După moartea lui Socrate, Platon a călătorit și a studiat. S-a întors la Atena și a înființat faimoasa sa Academie, numită după grădina pe care era amplasată. Deasupra usii era

asezata una dintre cerintele pentru acreditarea studentilor: "Se cer cunostinte de matematica".

Platon a predat acolo in urmatoorii 20 de ani si a scris Dialogurile (in total 34) asupra, printre altele, Frumusetii, Justitiei, Dragostei si a Bunatatii. Probabil ca cel mai celebru dintre ele este "Republica", o descriere a unui stat ideal, condus de un grup auster de filosofi, cu un grup de razboinici la fel de austeri care sa le execute comenzile, si sub conducerea lor, marea majoritate, care putea sa detina proprietati, avea copii si respecta legea.

Cele mai importante progrese in matematica din secolul al IV-lea i.Hr. au fost realizate in cadrul Academiei. Multi dintre invatateii lui Platon au fost implicati in conspiratii politice si in incercarea de a rasturna tiranii. El insusi a continuat sa calatoreasca la Siracuza, insa discipolul sau Dionysios a fost incapabil sa profite de putere si sa aplice reformele lui Platon.

Platon si-a petrecut ultimii ani din viata la Atena, la Academie. Legenda spune ca a murit (in 348 sau 347 i.Hr.) in timp ce incerca sa-si definitiveze ultima sa lucrare, "Legile", in care cauta sa demonstreze ca doar un zeu putea fi investit cu puterea absoluta a regilor-filosofi ai "republicii" sale.

Cel mai celebru dintre discipolii lui Platon de la Academie a fost Aristotel, care parea cel mai potrivit pentru a prelua conducerea scolii. Aristotel s-a nascut in 384 i.Hr., in Stagira, un oras din Macedonia, in nordul Greciei. Tatal lui, Nicomachus, era medicul de curte al lui Amyntas, bunicul lui Alexandru cel Mare. Experienta lui de viata la curte, de atunci si de mai tarziu, poate explica dezgustul sau fata de printi si curte.

Medicina, si atunci ca si acum, este adesea o profesie de familie si nu este exclus ca el sa fi dobandit interesul pentru biologie si medicina de la tatal sau. Avea doar 17 ani cand i-a murit tatal si Aristotel s-a mutat la Atena, devenind student la Academie unde avea sa-si petreaca urmatoorii 20 de ani. La Academie a inceput analiza argumentelor utilizate in diferite discutii ale lui Socrate, care au dus la primul sistem al Logicii, prezentate in "Organon". Unul dintre dialogurile lui Platon, "Parmenide", scris la scurt timp dupa intoarcerea lui din Sicilia, mentioneaza evolutia lui Aristotel.

Insa dupa moartea lui Platon, Aristotel nu i-a luat locul, probabil pentru ca un om care nu era cetatean al statului nu putea detine proprietati. Brusca, el a parasit Atena si s-a stabilit la Assus, de cealalta parte a Marii Egee, unde discipolii lui Platon infiintasera o noua academie. Probabil ca aici Aristotel a scris primele 12 capitole din "Politica" in care sustine ca principalul scop al polis-ului este sa formeze conducatori in stare sa traiasca respectand valori filozofice. Tot acolo a scris si o lucrare, ce s-a pierdut, despre domnie in care afirma - in contradictie cu Platon - ca era mult mai bine pentru domnitor sa nu fie un filosof si cerea un rol independent pentru cel din urma.

Dupa trei ani petrecuti in Assus, unde s-a si casatorit, s-a mutat in insula Lesbos si si-a indreptat atentia asupra biologiei. In acest timp a scris "Despre suflet": daca Platon sugerase ca sufletul era inchistat in trup si trebuia sa lupte pentru a se putea elibera, Aristotel descrie sufletul ca fiind dominant dar si in armonie cu corpul.

Intre 343-42 Aristotel a fost invitat de Filip II al Macedoniei sa devina tutorele fiului sau, Alexandru, si s-a mutat la curtea din Pella. Viziunea sa politica se opunea cu cele ale angajatorilor lui, deoarece imperiul in expansiune al lui Filip si Alexandru insemna sfarsitul statului-oras. In 335 i.Hr. Aristotel s-a intors la Atena si a infiintat o scoala, Lykeion, langa templul lui Apollo Lyceus. Aici se studiau logica, medicina; biologia,

istoria si cursurile se predau in peripatos, o alee acoperita (de unde si termenul de peripatetic).

Lucrarea finala a lui Aristotel

Aristotel si-a scris ultima lucrare, "Despre filosofie", in 348 i.Hr. Incepand cu acea data el s-a implicat in cercetare, predare si scrierea de tratate tehnice. Ele demonstreaza o abordare critica asupra opiniilor trecute si a celor prezente, utilizarea unor rationamente deductive provenite din principii auto-evidente sau a descoperit adevarurile si utilizarea formelor logice pe care le-a inventat.

Chiar daca lucrarile lui au ajuns la noi doar fragmentar, adesea intr-o forma modificata de editorii antici, exista ramasite ale celor 30 de lucrari importante. Vreme de mai bine de o mie de ani "Logica" lui a fost considerate lucrarea definitiva asupra acestui subiect.

Aristotel a propus si a definit multe concepte care au ramas valabile si astazi: subiect si predicat, energie si potential, substanta si esenta, cantitate si calitate, genuri si specii dar si atom.

In 323 i.Hr., la moartea lui Alexandru cel Mare, in Atena a existat o revolta anti-macedoniana. Aristotel, ingrijorat ca ar putea avea aceeaasi soarta ca Socrate, a parasit orasul si a plecat pentru a trai pe proprietatea mamei sale situata pe insula Euboea, unde a murit cand avea saizeci de ani.